

Volt egyszer egy magyar adás. A román fővárosban, Bukarestben jött létre, ahol az ország egyetlen Televíziója működött. 1969-et írtunk, a politikai barométer éppen enyhülésre állt, így megtörtént az a csoda, hogy a román televízió egyszer csak megszólalt magyarul! Nosza ünnepölbe öltözött a székel, s úgy ült le minden héten a tévé elé, ahonnan magyarul beszéltek hozzá.

A csoda ha nem is három napig, de 15 évig tartott amikor az erdélyi magyarság számára oly fontos magyar adást 1985-ben egyik napról a másikra megszüntették.

A Magyar Adás történetéről az egykori szerkesztőség három tagja, Józsa Erika, Simonffy Katalin és Tomcsányi Mária könyvet írt, melynek bemutatója novemberben lesz Marosvásárhelyen. Lapunk olvasói elsőként pillanthatnak bele a kolozsvári Kriterion könyvkiadó gondozásában megjelenő kötetbe.

Józsa Erika

szellemi és tárgyi néprajzának hagyományait kutatták fel és mutatták be a televízió közönségének. Szervezői: Csáky Zoltán, műsorvezető-szerkesztő, Simonffy Katalin, zenei szerkesztő, Ion Moisescu és Dan Grigore Popa rendezők. A műsor célját abban jelölték meg, hogy a hagyományok ma is élő értékeit be kell építeni a fiatalok mindennapi életébe.

Előttm a bukaresti A Hét 1979 szeptember 21-i száma, benne Lőrincz Györgyné Hodorog Luca klézsei nótafával készített riportom, mely ékes bizonyítéka annak, hogy a diktatúra legsötétebb éveiben is mi bizony átmertünk Moldvába és áthívtuk a csángó magyarokat, zenészeket és táncosokat a csíkszeredai Kalákába. Annak ellenére, hogy amikor lejelentkeztem a bákói pártbizottságnál, annak mindenható vezetője – aki egyébként a Ceausescu-kormány egyik minisztere is

A MI MAGYAR ADÁSUNK IV.

kolónia-effektusok óhatatlan megjelenése közepette is emlékszem néhány kollégára, akinek világos irányítói voltak, tudta, hogy mit akar, azt is, hogy mit lehet, s hogyan lehet kiszajtolni a helyzetünkből a legtöbbet.

A magyar nyelvű tévéadás megjelenése 1969-ben korszakot nyitott az erdélyi magyarok gondolkodásában, látásmódjában. Amit ma a köznapi szóhasználatban Erdélynek nevezünk, - és bele értjük a Bánságot meg a Partiumot, - tehát Románia magyarok által lakott területe nagyobb, mint a mai Magyarország. Nem az volt a jellemző, hogy az emberek bejárták az országnyi területet. A szatmáriak keveset tudtak Székelyföldről, a bánságiak a máramarosiakról, nem ismerték egymás vidékét, nyelvjárását, pláne gondolkodásmódját. Nos, ez az adás ébresztett rá, ez tudatosította bennünk, hogy összetartozunk, segített egymást megismerni, megérteni. Aztán a hanyatlás korszakában, a hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején valamilyen reményt adott arra, hogy lehet még tenni valamit, hogy még megvagyunk, sokan vagyunk, túléljük ezt is. Külön, kézzelfogható érték az a kevés megmaradt archívum, ami azoknak az éveknek, Erdély akkori életének szinte az egyetlen képi-hangi megörökítője. Persze, az archív felvételeket főleg azok értik, érzik igazán, akik azt a korszakot megélték és be tudják helyezni az akkori lehetőségekbe és az akkori izlésvilágba.

Józsa Erika SZÁSZCSÁVÁSI KÓRUS

A kocsi hatalmasakat zökkenve araszol előre a gidres-gödörös országúton Szászcsávás felé. Marosvásárhelyről indultunk, utitársam Birtalan József karmester, aki igéri, olyan élményben lesz részem, ami megéri az óráig tartó zötykölődést a szinte járhatatlan úton. Késő délután érkezünk meg. A kultúrházban gyülekeznek az emberek. Van aki otthonról, van aki egyenesen a mezőről jön. Jól bejáratott rutin szerint foglalja el mindenki a helyét. Ki ki hozza a „lámpását” és már kezdődhet is az éneklés. A „lámpás” egy üveg finom házi bor-keneketni a száraz torkokat. A hátam lúdbőrös már mikor megszólalnak. A hangok kristálytisztán csengnek, szoprán, alt, tenor, bariton, basszus mind a helyén. Szászcsáváson spontánul született meg a többszólamúság, ami azért is rendkívül különös, mert a magyar népdalnak nem sajátja a többszólamúság.

A faluban ismeretlen a botfűlűség. A gyerekek belezülettek a kórusba, itt emberemlékezet óta mindenki jól tudott énekelni. Lehetséges lenne tehát, hogy a botfűlűséggel nem lehet „születni”, hogy minden kisgyerek meg tud tanulni énekelni, ha a megfelelő környezetbe kerül?

A repertoár a legváltozatosabb darabokból áll egyházi énekektől katonanótákig. Aztán egyszer csak látom, becsukják az ajtót, ablakokat. Kitalálom: most jönnek az irredenta nóták!

A faluban csak egy ember van, akitől tartanak, az egyetlen román: a milicista. Ezért is nem bánják azt az irtózatossan rossz utat: aki Szászcsávásra akar költözni, jól gondolja meg, innen nem lehet „ingázni”, innen nem lehet gyerekeket a városi román iskolába járatni.

S jönnek sorba azok a fádalmasan tilalmas dallamok: Krasznahorka büszke vára, Ott ahol zúg az a négy folyó, Syékely himnusz, Kossuth Lajos azt üzent. De nem ám fennhangon, diadalmasan, harsogva, hanem halkán, szordínóval. Szinte suttogva zeng őt, vagy ki tudja hány szólamon, hogy „Éljen a magyar szabadság, éljen a haza!”

A torkom még most is összeszorul, ahogy ezeket a sorokat írom. Nem voltam – s tán még most sem vagyok – könnyen meghatódó fajta, de bevallom erősen fénylett a szemem. Mikor pedig már ott tartottunk, hogy „Megbűnhődte már e nép a múltat s jövődöt”, bizony rendesen potyogtak a könnyeim.

Annak az éneklésnek a hangfelvételét nagyon sokáig őriztem, azok között a legféltettebb értékek között volt, amiknek helyet kellett szorítanom a hámubasult pogácsa mellett a vándortarisznyámban. S attól kezdve minden kórust, minden himnuszéneklést a szászcsávási mércével mértem. S be kell valanom, a világ szélében hosszában máig nem hallottam a himnuszot olyan fájdalmas, mélységes tartalommal megtöltve énekelni, mint ebben a világégi kis erdélyi faluban 1979 tavaszán.

Galbács Pál NEM MENTEM EL ÁZSIÁBA

Televízió, forgatások és a román-magyar viszony. Úgy hangzik, mint egy szaktanulmány címe. Szinte hiányzik melléje a szociotudor eszmefuttatása. De itt egészen másról van szó.

A vidékre utazó stáb (forgatócsoport) szabvány-létszáma öt személy volt: szerkesztő, operatőr, magnókezelő, világosító és gépkocsivezető. Közülük legalább egy politikai jelentésvető, magyarán besúgó volt. Ezt a társaságot nehezen lehetett kordában tartani,

vagy a pia, vagy a nők, vagy a tarhálás, vagy az érdektelenség, vagy mind ez együtt, szóval mindig akadt, amittől a hangulat bezúgott. A durva bozgorozás velem csak egyszer fordult elő. Nem tudom már, milyen gazdasági anyagot (a Dunai hajózásról?) készítettem Giurgiuban. A forgatás után a kikötőparancsnok meghívott egy kis falatozásra, a szolgálati hajójára. Valahányadik cujka után minden átmenet nélkül, egyre minősíthetlenebb szavakkal, gyalázzni kezdte a magyarokat, úgy általában. Rövid idő után, ahogyan kezdte, olyan hirtelen hagyta abba, majd néhány perces szünet után: „Sper ca nimeni nu e bozgor printre noi” (Remélem, senki sem bozgor közülünk). Rezenéstelenül és azonnal válaszoltam: „Ba da, eu” (De igen, én). Ezzel a téma ki is aludt. Érdes provokációba botlottam, ez világos, de soha nem tudtam megfejteni, mi volt a célja a pasasnak, aki jól tudta, hogy a magyar adástól vagyunk. A kocsi után Adelmann Alfréd operator vezényletével Bukarestig szó nélkül nyeltem a magyarellenes szöveget. A cujkával vitakoztam volna? Esetleg mondtam: na jó, álljunk meg, kiszállunk, közkívánatra indulok Ázsiába. Ilyen vagy olyan összefüggésben hányszor és hányszor hallottam a „Mananci paine romaneasca” (Román kenyeret eszel) -szerű sztereotípiát, de soha nem közvetlen munkatársaktól. Sokszor tették fel nekem a nyilván megválaszolhatatlannak vélt kérdést: a román-magyar meccsen kinek szurkolsz? Gondolkodás nélkül válaszoltam mindig: a magyaroknak. Erre a kérdező száz esetből mind a százszor néma maradt, ugyanis csak erre, erre az egyetlen egy válaszra nem számított.

'80-ban vagy '81-ben teste sebb anyagot készítettem az épülő Dunacsator-náról. A nagyszabású munkálatokban a hadsereg alakulatai is részt vettek. A téma dehogy volt érdektelen, már csak azért sem, mert az ötvenes években itt megkínzott politikai foglyokra gondolva, szinte mindenben morbid asszociációkat gerjesztett. A nagyobb gyárak, üzemek élén akkor már kizárólag magas rangú katonatisztek álltak. A Dunacsatorna építését irányító igazgató-tábornokot, vagy inkább tábornokigazgatót megkértem, kerestessen nekem egy ott dolgozó magyar kiskatonát, meg szeretném szólaltatni. Rövid tétoázás után azt mondta, rendben, majd katonás szigorral figyelmeztetett: nehogy az derüljön ki a riportból, hogy a csatornát a magyarok építik. Tábornoki aggodalmát én így értelmeztem: nem árt az éberség, hogyha magyarokról van szó, mert, lám, Erdélyről is mennyi hazugságot képesek összehordani.

FOLYTATÁS JÖVŐ HETI LAP-SZÁMUNKBAN)

Csáky Zoltán

Ülök a kertben, a terebélyes cseresznyefa alatt – az idén hét liter 51 fokos pálinkát adott a termése, nem beszélve az Emő által a spájzban sorakozó több üveg cseresznyebefőttről. Szembe velem, a kerítés oldalán Erdély, Felvidék, Moldva kövei. A gyulafehérvári székesegyház sárgás kódarábjá, a borsi Rákóczi-kastély mohás zöldje, a klézsei, gyimesi patakok vízmosta kövei, emlékei. A laptopon Erika és Kati vissza-visszatérő kedves sürgetései: „Zoli, írd már meg, mikor küldöd, a többiek már elküldték... Csak emlékszel, mit csináltunk a diktatúra éveiben, amikor Székelyföldön hétfő esténként elnéptelenedtek az utcák, és a szobákban a villogó képernyőn megjelent a bukaresti magyar adás főcíme, s felhangzott jellegzetes szignálunk: Szeretnék szántani...”

„Jobb, ha mi táncolunk, mint hogy minket táncoltassanak!” – a magyar adás egyik, talán legmarkánsabb, emblemikus műsora. Igen, ez volt a Kaláka. Megnéztem, mit ír róla a Romániai Magyar Irodalmi Lexikon II. kötete, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1991:

„A romániai televízió magyar műsorának honismereti és népművészeti vetélkedő sorozata (1977-1980) keretében szakléceumi diákokból és egyetemi hallgatókból toborzott önkéntes munkaközösségek szülőföldjük

volt akkoriban – széttepte a bukaresti TV-igazolványomat, magam mellé rendelt egy tisztviselőt, és kivetített az állomásra. Ennek ellenére, a riport megszületett, és a csángó aszszonyok átjöttek a Kalákára.

Boros Zoltán

A visszaemlékezéseink ennyi idő után valószínűleg megszépítik egy kicsit a múltat. Elképzeléseink természetesen nem jelentek meg minden adásban, nem sikerült minden műsorunkban minőséget nyújtani, voltak elfáradások, a szerkesztőségben is éltek feszültségek, meg kiscsoportos versengések, ráadásul mindig akadt egy-két, főnökökhöz dörgölődő élösködő. A besúgás is működött, volt akiről tudtuk, hogy ez a dolga, sőt, Bodor hívta fel rá a figyelmünket, volt, amit csak kikövetkeztettünk. És mégis a bukaresti lét, a szigethelyzet, a